

VOOR VLAAMSE ACADEMIËN *

Omdat ik van zeer nabij in de strijd voor de oprichting van Vlaamse academiën gemoeid was, kan ik mijn aandeel in deze aangelegenheid in mijn memoires niet onaangeroerd laten, hoewel ik op verschillende plaatsen mijn ervaringen ter zake al heb medegedeeld.

In het raam van mijn cultuurpolitieke activiteiten hadden vrienden geoordeeld dat ik er dat stukje best kon bijnemen. Wanneer ik in den beginne dacht dat het geen werk van lange adem zou zijn, ben ik toch bedrogen uitgekomen, want het hele geval heeft dertig maand in beslag genomen.

Vlaamse academiën waren een oud zeer. In 1886 werd de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde met zetel te Gent opgericht. De andere Vlaamse Academiën, waarop zo vaak werd aangedrongen, waren in het dak van de vage beloften blijven zitten.

Tot plots, ex abrupto, in 1936, tijdens politieke strubbelingen onder Paul van Zeeland, hem van Vlaams-nationale zijde de kreet „Vlaamse Academiën” werd toegeroepen, tijdens de bespreking van een regeringsverklaring, waarin hij Vlaanderen niets anders te bieden had dan een „edelmoedig begripen”. De Eerste Minister beloofde in een aanvullende regeringsverklaring, onder de toezegging voor de realisatie van nog een paar andere Vlaamse programmapunten, de oprichting van Vlaamse academiën.

Van medio 1936 tot einde 1938 situeert zich de strijd voor het inlossen van deze regeringsbelofte, en het ontwerpen van de structuren voor de beloofde academiën. Ondanks de zeer formele woorden van de regeringsleider, ging het niet vlot; men moest het allemaal eens te meer uit de handen van een weerbarstige ambtenarij loswringen, er een paar regeringscrisis en een parlamentsontbinding voor over hebben.

Alle Vlamingen met belangstelling voor de nieuwe geschapen aangelegenheid, vonden het voor de hand liggend dat aan de *Vereniging voor Wetenschap*, de vaandeldraagster van de reeds meer dan acht lustrums oude Vlaamse Wetenschappelijke Congressen, en aan haar centrale figuur Jef Goossenaerts, een eerstgeboorterecht toekwam om zich met het opstellen van de doopakte van de aangekondigde academiën in te laten.

Goossenaerts en degenen die rond hem geschaard stonden, hadden alles getrotseerd. Zou men hen nu durven trotseren en de gehele benaarding van de aangelegenheid naar zich toehalen? Zoals o.m. Frans van Cauwelaert, die tijdens de kientijd alles in de handen wilde leggen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde waarvan hij lid was.

Hoe ook, het was onze grote bezorgdheid, en die van Jef Goossenaerts in het bijzonder, de Vlaamse

academiën in Vlaamse handen te houden en alle Brusselse of andere parawetenschappelijke, onzindelijk geachte invloeden te weren. We steunden ons daartoe op het stelselmatige postulaat van de volkomen zelfstandigheid van de Vlaamse academiën in het Belgisch wetenschappelijk institutioneel apparaat.

Daaromtrent ontstonden, maanden lang, tamelijk scherpe en vaak sibyllijnse polemieken. De meest ophefmakende verklaring kwam van August Vermeylen, die zelfstandige Vlaamse academiën verwierp, en liever de bestaande Belgische academiën zag opsplitsen in twee afdelingen, want hij vreesde voor het separatisme dat achter zelfstandige Vlaamse academiën zou kunnen schuilgaan. Vermeylen was o.m. gekoöpteerd senator van de Socialistische Partij.

René Victor nam het tegen August Vermeylen op, en Jef Goossenaerts weerlegde in een uitvoerig betoog dat ik samen met hem opstelde, Vermeylens bedrieglijke en voor die Vlaamse baanbreker van vóór veertig jaar, beschamende standpunt waarop de haaien van het unitarisme zich als op een aas hadden geworpen.

Het zelfstandigheidsprincipe, zo krachtadig door de vriendenkring rondom Goossenaerts van meet af aan beklemtoond, haalde het ten slotte, want op 30 november 1937 beloofde Eerste Minister Paul E. Janson, met een diplomatische zinswending, de autonomie van de aanstaande Vlaamse instituten. En gekheid boven gekheid, het was August Vermeylen die de Eerste Minister dankte voor die toezegging, gedaan aan een groep Vlamingen, waaronder ikzelf. Wanneer we buiten stonden, had nog niemand de reden van Vermeylens ommekeer gevat.

Had hij gecapituleerd voor onze argumenten? In alle geval beschouwden we het als een belangrijke overwinning, anderhalf jaar na P. van Zeelands initiale belofte.

Het ijzer werd voortgesmeed terwijl het heet was. Op het congres van de Katholieke Vlaamse Landsbond te Leuven 1938 bracht ik verslag uit over de gevoerde onderhandelingen, en op de Vlaamse Wetenschappelijke Kongressen van hetzelfde jaar werd de aangelegenheid op een gedempte toon aangeraakt, want Rector Magnificus P. Ladeuze had een waarschuwend de vinger opgestoken in de richting van die Vlaamse academiën. Hij wilde volstrekt niet dat de aangelegenheid, tijdens het congres in de Universiteitsgebouwen, al te schril zou aangesneden worden.

Die eerste overwinning impliceerde tevens dat een lid van een Vlaamse academie tegelijkertijd geen lid kon zijn van een andere Belgische academie. We beoogden allermint een inflatie van halfwaardige academieleden, die bovendien zou bezwaard worden met een vermenigvuldiging van academieliidmaatschappen in één persoon. Kamiel Huysmans, Frans van Cauwelaert, Rik de Man, Daels, A. J. J. van de Velde die lid waren van de Gentse academie, schaarden zich achter die zienswijze.

Het droeg er krachtig toe bij, het aanzien van de aanstaande Vlaamse instituten te verhogen onder de buitenstanders en in de wantrouwende op kleinering beluste kringen van Brusselse regerings- en hoftra-

* Wij danken de familie Elaut en de uitgeverij Orion/Beveren voor de toelating enkele bladzijden af te drukken uit de memoires van Dr. Leo Elaut die nog dit jaar zullen verschijnen onder de titel *Mijn Mémoires. Van Keiberg tot Blandijnberg*. (Orion, Beveren, 1981; ISBN 90 264 0244 4, 606 blz., 1400 Bfr.)

wanten, die anderzijds wel op een titel van academielid verzot waren.

Daels en zelfs Goossenaerts deden pogingen om in de structuur van de toekomstige academiën zekere innovaties in te voeren. Toen ze inzagen dat ze geen kans maakten, zetten ze hun pogingen stop. De nieuwe academiën zouden een weergave zijn van wat in België sedert 1722, 1842 en 1886 bestond. Met de ouderen zouden de laatst aangemelden volwaardige en gelijkberechtigde zusters zijn.

Na Paul van Zeeland en Paul-Emile Janson was Paul-Henri Spaak de derde Eerste Minister die met het probleem van de Vlaamse academiën geconfronteerd werd. Het kan niet gezegd worden dat ze er spoed achterzetten. Allerminst de Minister van Openbaar Onderwijs Julius Hoste, die Gods water over Gods akker liet lopen.

Met Frans Daels en Jef Goossenaerts had ik in die tijd, door toedoen van Adriaan Martens, op een late avond een lang onderhoud met Arthur Wauters, Minister van Volksgezondheid, in diens woning. De regeringsman was voorkomend en mededeelzaam, hij praatte Nederlands en zijn echtgenote nam notities van het gesprek. We hoorden een uiteenzetting over de gezondheidspolitiek die hij zich voornam te voeren. Daarin dacht hij aan de academies, zowel aan de huidige als aan de toekomstige Vlaamse, de rol van een curatorenkollege toe.

Na een paar uur stonden we weer op de stoep, in een pikdonkere nacht, ergens aan de Brusselse stadsrand, en de Vlaamse academiën bleven altijd vrije vogels in de Belgische lucht.

Met Jef Goossenaerts trok ik op een goede morgen naar professor P. Nolf, een bijzonder charmant man, die een eerste viool speelde achter de regeringschermen: Was hij niet de vertrouwensman van koningin-moeder Elisabeth? Hij ontving ons in zijn woning te Jette, besprakte ons een stuk in de ochtend om toch maar te beletten dat Vlaanderen een aparte geneeskundige academie zou vragen, naast de toen bestaande Belgische waar, volgens zijn opvattingen, Vlaamse leden onbepaald mededelingen in het Nederlands zouden kunnen houden. De Gentse chirurg Fritz de Beule had zich al in 1931 voor zoiets laten gebruiken.

We kwamen, Jef Goossenaerts en ik, met de trein van 13 uur naar Gent terug, even wijs als te voren, maar beslist dan ooit, om het niet aan boord te leggen zoals professor P. Nolf ons gesmeekt had.

In het voorjaar 1938 kreeg ik van mijn vriend professor Fernand van Goethem, een telefoontje met verzoek, 's anderendaags, in het CERE (Centre d'Etudes pour la Réforme de l'Etat), dat voorgezeten werd door Pierre Wigny (dezelfde met wie ik in 1929 op de Arabie naar Amerika vertrokken was, en die daar toen al het hoge, en enige, woord voerde), het standpunt van de Vlamingen inzake de Vlaamse academiën toe te lichten.

Ik daar naartoe. Ik vond er professor Nolf, Herman Vos, Max-Léo Gérard, naast een aantal grote pieten, van wie ik mij de naam na veertig jaar niet meer herinner. Niemand deed zijn mond open, om na mijn in het Nederlands gehouden betoog, boe of ba te zeggen.

De heer Wigny dankte mij, bracht mij tot aan de

deur van de antichambre en loodste mij naar buiten met de belofte dat mijn treinreis over een paar dagen zou vergoed worden. Ik wacht nog altijd op de inlossing van die belofte. Gelukkig zijn de Vlaamse academies er gekomen, in weerwil van de ijzigkoude onderzoeksrechterkamer waar ik mijn uiteenzetting voor een auditorium van doofstommen had mogen houden.

Wanneer de academies er al waren, of beter gezegd juist voordat ze de moederschoot van de regering-Spaak gingen verlaten, zaten Adriaan Martens, Goossenaerts en ikzelf op een avond in het kabinet van Eerste Minister P. H. Spaak, tot over de kop in academische baringsweeën. Hoofddoel van het onderhoud was: de ideologische, links-rechts dosering van de kandidaten voor de Vlaamse Geneeskundige Academie.

Rector-Magnificus P. Ladeuze, die lont geroken had, vond dat zijn universiteit over het hoofd gezien werd, vermits er geen enkel Leuenaar bij de eerste kern van de te benoemen academieleden was.

Het was inderdaad juist. De leden van de Vereniging voor Wetenschap, die een voorname rol speelden in de selectie van de eerste kernen der aanstaande academieleden, waren niet vergeten dat Leuven met heel zijn universitair apparaat, op kanunnik Joz. Coppens na, die overigens deel uitmaakte van de Vereniging voor Wetenschap, zich altijd met hand en tand tegen zelfstandige Vlaamse academiën had verzet. Ik meende, en Jef Goossenaerts met mij, dat de Rector-Magnificus het niet op prijs zou stellen dat er Leuenaars deel uitmaakten van de Vlaamse academie die op het punt stond geboren te worden.

Maar Mgr. Ladeuze sprong op zijn Waals paard, protesteerde bij de Eerste Minister, die vliegensvlug Adriaan Martens, Goossenaerts en mijzelf ontbood, om aan de situatie een mouw te passen. Spaak was de Rector-Magnificus ter wille; hij zou drie Leuenaars benoemen, doch als tegengewicht zouden er twee linksen moeten bijkomen. Uit Leuven werden professor René Appelmans, professor Albert Lacquet en professor A. Putzeys voorgedragen. Om Spaak gerust te stellen werden dokter Em. Moons uit Antwerpen en professor R. Biltris uit Gent voorgedragen.

Dit incident was een prachtige toelichting te meer bij mijn al zo vaak voorgehouden stelling. Leuven kijkt altijd de kat uit de boom in Vlaamse aangelegenheden. Alleen wanneer het veilig is opgesteld, of wanneer de overwinning door anderen met builen en schrammen bevochten was, zal het mede victorie kraaien, nadat het zijn buit zonder kleerscheuren heeft binnengehaald. Te Leuven hebben onbesproken vlaamsgezinden veel voor Vlaanderen verwezenlijkt, de universiteit zelf heeft Vlaanderen meer dan eens laten stikken. Laten wij het onderscheid goed in het oog houden.

Ooit heb ik de Leuvense professor A. Dondeyne, die dat onderscheid in een zekere uitspraak niet gemaakt had, uitgedaagd in een publiek debat te Leuven zelf daarover van gedachten te wisselen. Op mijn beleeft verzoek is er nooit een antwoord gekomen.

Vlaanderen is en blijft het slachtoffer van zulke academische dubbelzinnigheden, en de publieke opinie behelpt zich met huichelarijen. Tussen de letter en de geest ligt er in dit land een hemelsbreed verschil.

Maar de letter is dood, en het is de geest die levend maakt. En de geest waait waarheen hij wil (Joh. 3, 8).

*
* *

Met de stichting van de Vlaamse academiën was voor de Nederlandse cultuur in België een nieuw doelpunt gemaakt. Een eindpunt in de strijd voor culturele autonomie was het niet.

Er waren nu in België een veertigtal kersverse „onsterfelijken” gecreëerd. De man die zich, meer dan een ander voor de Vlaamse academiën had te pande gesteld, Jef Goossenaerts, was niet onder hen. Het was overigens zijn bedoeling niet erbij te zijn; hij had zich op de achtergrond gehouden. Niemand in heel Vlaanderen heeft, zoals hij, minder aan zichzelf, aan zijn persoonlijke eer, aan geld, aan promotie of wat dan ook gedacht dan de Kempenaar uit Wuustwezel.

Jef Goossenaerts heeft zich, zoals de meeste Vlamingen trouwens, de zending en de taak van academiën, ook van Vlaamse anders voorgesteld dan zij, hic et nunc, is.

Academiën zijn geen werkplaatsen waar kennis voortgebracht wordt, wel een voornamelijk archaïstisch rendez-vous waar men zich, in schroomvolle waardering voor elkanders werk, om de maand verenigt. Iemand wordt lid van een academie nadat zijn wetenschappelijk meest vruchtbare periode voorbij is, uit waardering en erkenning van zijn geestelijke arbeid. Pressiegroepen zijn academiën niet.

Door de regering geraadpleegd om advies te verstrekken over hangende problemen, zijn de academiën geen ondienstige instellingen. Zoals zij ook lofw aardig werk verrichten met vorsers door het uitreiken van staats- en andere prijzen aan te moedigen en te bekronen. Dat Vlaanderen ook zo'n pronkjuweel bezit, doet niemand kwaad en vleit zijn eigenliefde, op voorwaarde dat het gehalte van het juweel van achtien karaatse Vlaamse kwaliteit is.

De ervaring van veertig jaar Vlaamse academiën heeft geleerd dat dit niet altijd het geval is, en dat het situatie-flamingantisme hier ook het strijdbaar flamingantisme op de voet volgt. Zich veilig weten is in Vlaanderen een vaste verzekeringspolis tegen brandbaarheid.

Maar deze bijdrage over de Vlaamse academiën en haar voorvechters, zou niet volledig zijn, als niet even herinnerd wordt aan de nasleep van politieke moeilijkheden die erop volgde.

Franstalige kringen uit de hoofdstad vonden het een aanfluiting van de vaderlandse waardigheid dat dokter Adriaan Martens, gewezen activist, tot lid van de Vlaamse Academie voor Geneeskunde was benoemd. Bij de plechtige inhuldiging van de academiën op 21 januari 1939 schopten zij herrie, en konden ze zelfs bereiken dat koning Leopold III zich de nieuwe leden niet liet voorstellen, ofschoon Martens had laten weten dat hij niet zou aanwezig zijn.

Omdat ik, met Jef Goossenaerts, oordeelde dat men van hogerhand te toeschietelijk was voor dat beroeps-patriottisme, verschenen wij niet op de plechtigheid. Hoewel het om instellingen ging waarvoor wij ons, meer dan wie ook, hadden ingespannen, en op een

ongestoorde erkenning waarvan wij ons, bij voorbaat, hadden verheugd, bleven we liever thuis dan te moeten aanzien hoe de bijeenkomst, onder voorwendsel van een geveinsde verontwaardiging tegen één persoon, door straatkabaal werd ontsierd en uitgejouwd door Vlaamshaters van het ergste soort.

De plechtigheid binnen het Academiënpaleis was één ergernis, toen Minister Okt. Dierickx, die namens de regering voorzat, in een barbaars Nederlands kwam zeggen dat, indien het van hem had afgehangen, de Vlaamse academiën niet zouden geweest zijn wat ze thans zijn. Kon een kaakslag voor de Vlamingen pijnlijk-honender aankomen? Sire zag het aan, dat de Vlaamse academiën op zo'n manier, en door zo'n vent, reeds bij hun geboorte beledigd werden. Maar hij bleef zitten en roerde niet.

Politieke verwickelingen speelden zich van nu voort met een verbazende snelheid af.

Het Verbond van de Vlaamse Kultuurverenigingen betuigde zijn solidariteit met Adriaan Martens. Filip van Isacker, minister uit Spaaks kabinet, drong bij voorzitter Arnold Hendrix van de geneeskundige academie aan, dat hij Martens zou aanzetten tot ontslag, wat Hendrix kordaat weigerde te doen.

Op het Antwerpse stadhuis kwam op een zondagmiddag rond Kamiel Huysmans en Frans van Cauwelaert, een keur van actieve vlaamsgezinden uit alle partijen bijeen. Het leidde regelrecht tot het zogenaamd *Manifest van Antwerpen*, een unicum van Vlaamse kordaatheid in de Vlaamse Beweging. Maar helaas ook een ééndagsvlieg van Vlaamse kordaatheid, die door politieke bedisselingen tussen de partijen welhaast haar tengere vlerkjes zou verbranden.

De politieke implicaties speelden zich in het voorjaar 1939 in ijtempo af: regeringsontslag, voortijdige verkiezingen, enz.

Dokter Adriaan Martens nam ontslag op de verkiezingsdag zelf, te 13 uur, voordat de uitslag bekend was. Professor Frank Baur wie het nooit aan verbale moed ontbrak, had zijn vriend Martens zodanig vermurwd, dat hij door de knieën ging. De Vlaamsgezinden hebben het ontslag van Martens onder die omstandigheden altijd betreurd. Ik ook.

De door het ontslag van Martens opgevallen academiezetel werd ingenomen door professor Rufin Schockaert uit Leuven. Eens te meer. Het gevaar was voorbij!

De herrieschoppers die het „Geval Martens” op touw hadden gezet hebben zich tien en twintig jaar nadien niet herinnerd dat Marcel Minnaert en Ferdinand Jozef de Waele die lid werden van een Vlaamse wetenschappelijke academie een beladen activistische kerfstok hadden.

Wat er met mij in 1918-1920 aan de hand was, is hun ook ontgaan, toen ik in 1938 in de kern van vijftien eerste leden van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde van België werd opgenomen.

Men had het blijkbaar meer op Adriaan Martens dan op een ander gemunt. M. Minnaert, F. de Waele, en ik waren intussen geen Vlaamse geïnverteerden geworden, die hun Vlaams-nationalistisch geloof afgezworen hadden.